

УДК 614.8.013

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.32>**В. А. Плющ**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6945-4233>*доктор філософії з соціології,
молодший науковий співробітник відділу соціальних експертиз
Інституту соціології Національної академії наук України***О. Ю. Рокицька**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5660-8195>*провідний соціолог відділу соціальних експертиз
Інституту соціології Національної академії наук України*

РОЛЬ ІДЕОЛОГІЇ ТА ПРОПАГАНДИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ ЯК ОДНІЄЇ ЗІ СКЛАДОВИХ БОРОТЬБИ З РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У контексті повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією проти України, інформаційний компонент бойових дій набув безпрецедентного значення. Війна відбувається не лише на фізичному полі бою, а й у сфері смислів, ідентичностей та суспільної свідомості. Ідеологія та пропаганда стали потужними інструментами впливу на масову свідомість, спрямованими як на внутрішню, так і на зовнішню аудиторію. Росія системно використовує інформаційні технології для створення спотвореної картини подій, делегітимації української державності, послаблення національної єдності та підриву довіри до державних інституцій.

Особливої ваги набуває аналіз механізмів, за допомогою яких здійснюється пропагандистський вплив, формуються маніпулятивні наративи та продукується дезінформація. У цих умовах постає нагальна потреба не лише в теоретичному осмисленні феномену інформаційної війни, а й у розробленні практичних засобів протидії ідеологічному та пропагандистському тиску. Дослідження цієї проблематики дозволяє краще зрозуміти сучасні виклики безпеки, зміцнити інформаційний імунітет суспільства, а також сприяти формуванню стійкого національного наративу, що здатен ефективно конкурувати з агресивною інформаційною політикою ворога.

Таким чином, дослідження ролі ідеології та пропаганди в інформаційній війні є не лише актуальним з наукового погляду, але й практично значущим у контексті забезпечення національної безпеки, захисту демократичного ладу та зміцнення соціальної згуртованості українського суспільства.

Метою статті є всебічне дослідження ролі ідеології та пропаганди як основних компонентів інформаційної війни в контексті збройної агресії російської федерації проти України.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання:

1) проаналізувати теоретичні основи ідеології, пропаганди та інформаційної війни;

2) вивчити трансформації комунікаційних каналів під впливом цифрових технологій, зокрема роль соціальних мереж у поширенні дезінформації та консолідації громадянського суспільства, а також оцінити особливості інформаційної безпеки в умовах гібридної війни;

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інформаційної війни в контексті збройної агресії російської федерації проти України стала пріоритетною темою наукових досліджень після 2014 року, особливо з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році. За останні п'ять років з'явилася значна кількість робіт, присвячених теоретичним аспектам інформаційної війни, пропаганди, маніпуляцій свідомістю та стратегіям протидії. Зокрема, автори монографії за редакцією Л. Компанцевої «Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця» розкривають концептуальні засади інформаційного протистояння, зокрема роль соцмереж і мови ворожнечі, проте їхні підходи потребують оновлення з урахуванням нових цифрових платформ. На впливі алгоритмів, бот-мереж і соціального інжинірингу у сфері пропаганди акцентує Ю. Узденова.

Особливості російської пропаганди агресії проти України розкривають В. Вакулич та Н. Новородовська. Сучасні інформаційні війни на прикладі російсько-українського протистояння аналізує Н. Ларіончева.

Грунтовне дослідження механізмів інформаційної війни Росії проти України з особливим акцентом на впливі пропаганди на внутрішню стабільність держави здійснює Є. Міненко. Збройний конфлікт з інформаційного боку роз-

глядають С. Белкін та колеги. Питання мовної політики України як засобу протидії російській дезінформації та пропаганді досліджують Б. Коваленко, С. Чересюк та І. Телелим. Роль OSINT і національної безпеки України у війні аналізує В. Новородовський. Динаміку впливу інформаційної війни на суспільну свідомість розкриває Н. Воробець. Загалом, як зазначають О. Гордійчук та Г. Петришин відбувається еволюція засобів та методів, що використовуються у інформаційній війні.

Війну ідей як боротьбу за цінності та світогляд, де пропаганда слугує інструментом легітимізації чи делегітимації сторін, зокрема в контексті ери постправди, аналізують Ю. Астуті (Y. Astuti), Р. Аттайміні (R. Attaymini), М. Деві (M. Dewi). Особливості розгортання російсько-української інформаційної війни досліджує І. Патлашинська. Специфіку гібридних воєн росії проти України вивчає І. Тодоров. Російсько-українську війну крізь призму погляду кореспондентів BBC розглядають В. Тельвак та В. Масненко аналізують російсько-українську війну очима кореспондентів BBC.

Попри суттєвий обсяг напрацювань, що стосуються інформаційної війни, актуальними залишаються питання, пов'язані зі специфікою пропаганди в умовах повномасштабного збройного конфлікту, необхідністю міждисциплінарного осмислення ідеологічного компонента, а також із трансформацією комунікаційних каналів у контексті цифровізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глибоке розуміння механізмів, цілей та інструментів інформаційної війни є надзвичайно важливим для усвідомлення її ролі у сучасних конфліктах, особливо в умовах російської агресії проти України. Воно створює підґрунтя для виокремлення теоретичних основ інформаційної агресії як міждисциплінарної концепції та водночас надає можливості для ідентифікації специфічних методів пропаганди й розробки ефективних стратегій протидії. Такий підхід демонструє, що боротьба за інформаційний простір має не менше важливе значення, ніж збройне протистояння.

Інформаційна війна трактується як сукупність соціально-комунікаційних процесів, спрямованих на реалізацію політичних, ідеологічних чи військових завдань шляхом впливу на свідомість, емоційний стан та поведінку людей. Вона передбачає цілеспрямоване створення та поширення інформаційних матеріалів із метою формування певних уявлень, цінностей і ставлень як серед внутрішньої, так і зовнішньої аудиторії. У сучасних реаліях інформаційна війна

стала органічним елементом гібридних конфліктів, що поєднують класичні бойові дії з асиметричними та психологічними інструментами впливу [1, с. 425–426]. Основні концептуальні засади дослідження інформаційної війни базуються на міждисциплінарному підході, який охоплює теорії комунікації, психології, політології та соціології, що дозволяє глибше зрозуміти механізми її функціонування та впливу. У цьому контексті особливу увагу привертає феномен пропаганди як один з основних інструментів інформаційної війни.

Сутність інформаційної війни розглядається як цілеспрямований процес маніпуляції громадською думкою, що принципово відрізняється від звичайного обміну інформацією. Її метою є не інформування, а формування стереотипів, спотворення фактів і поширення дезінформації для впливу на свідомість і поведінку людей. Інформаційна війна є серйозною загрозою національній безпеці, оскільки здатна провокувати паніку, формувати ворожі настрої та зрештою призводити до дестабілізації суспільства [2, с. 17]. У контексті російсько-українського конфлікту такі технології, зокрема через медіа, є інструментом боротьби.

Відповідно, інформаційна війна постає не як окрема пропагандистська кампанія, а як комплексна стратегія, спрямована на підірив морально-психологічного стану населення та вплив на масову свідомість. Це узгоджується з підходом, що трактує її як частину гібридної агресії, яка поєднує військові, економічні, політичні та психологічні методи впливу [3, с. 86–87].

Варто наголосити, що росія розглядає інформаційну війну як інструмент власної агресії, спрямовуючи її на підірив суверенітету, територіальної цілісності та національної ідентичності України. Її наслідки виходять за межі національної безпеки, створюючи загрози для європейського простору, оскільки метою є підірив довіри між Україною та західними союзниками. У цьому контексті інформаційна війна функціонує як елемент ширшої стратегії, що намагається роз'єднати суспільство через маніпуляції та дезінформацію [4, с. 23].

Важливо розуміти, що інформаційна війна є частиною ідеологічної війни, де замість фізичного знищення відбувається деформація інформаційного простору. Основна мета полягає у зміні суспільної свідомості шляхом викривлення фактів і впливу на процеси прийняття рішень та поведінку [5, с. 63]. У цьому вимірі можна виокремити два напрями: «війну сенсів», що впливає на суспільну свідомість через наративи, та «кібервійну», яка охоплює атаки й порушення комунікацій.

До початку повномасштабного вторгнення головними засобами впливу були інтернет-ресурси, новинні портали та кібератаки, спрямовані на створення інформаційного підґрунтя для легітимізації майбутньої агресії. З 2022 року провідну роль почали відігравати соціальні мережі, месенджери та технології штучного інтелекту, а головною метою стало дезорієнтувати та дестабілізувати українське суспільство [6, с. 126–127]. Таким чином, інформаційна війна росії розглядається крізь призму еволюції її інструментів, методів і наративів, а також її багатовимірності.

Комплексне розуміння інформаційної війни дозволяє трактувати її як міждисциплінарну концепцію. Вона не зводиться до окремих маніпулятивних практик, а є багатовимірним процесом, що поєднує соціально-комунікаційні механізми з чіткими стратегічними цілями: впливом на свідомість, емоційний стан і поведінку людей.

У контексті російської агресії проти України інформаційна війна характеризується:

1) гібридністю (є невіддільною частиною конфліктів, що поєднують військові дії з психологічними інструментами впливу);

2) наявністю маніпуляцій та деформацій (цілеспрямоване формування стереотипів, спотворення фактів і поширення фейків призводить до дестабілізації суспільства);

3) агресивністю (використовується для підриву суверенітету, територіальної цілісності та національної ідентичності України, а також для руйнування суспільної довіри та роз'єднання суспільства);

4) еволюцією засобів (до повномасштабного вторгнення головними засобами були інтернет-ресурси та кібератаки, тоді як із початком великої війни основну роль почали відігравати соціальні мережі, месенджери та технології штучного інтелекту).

Отже, інформаційна війна є гнучким інструментом, що адаптується до умов конфлікту та спрямований на досягнення стратегічних цілей агресора шляхом впливу на свідомість і цінності як окремих індивідів, так і суспільства загалом.

Вивчення різних підходів до сутності інформаційної війни свідчить про її багатовимірний характер. Попри різноманіття проявів і методів, центральним інструментом, що забезпечує ефективність цього явища, є пропаганда. Для повного розуміння механізмів інформаційного протистояння надзвичайно важливо чітко розрізняти ці два поняття, що дозволяє точніше визначати стратегічні цілі агресора та розробляти адекватні методи протидії на різних рівнях.

Пропаганда визначається як цілеспрямований процес поширення ідеологічних повідомлень, спрямованих на формування суспільної думки, переконань і поведінки відповідно до інтересів замовника інформації. Класичні теорії пропаганди виділяють її різні види: політичну, військову, соціальну, релігійну тощо. У сучасних інформаційних війнах особливу роль відіграє маніпулятивна пропаганда, яка ґрунтується на застосуванні психологічних прийомів, емоційних закликів, поширенні дезінформації, викривленні фактів та формуванні фейкових наративів. До її методів належать свідоме спрощення повідомлень, нагнітання страху, демонізація противника, створення образу «ворога», залучення авторитетів, вибіркковість фактів, маніпуляція контекстом та вибудовування альтернативної реальності, що послаблює критичне сприйняття інформації аудиторією та формує необхідні для пропагандиста поведінкові реакції [7, с. 7].

Крім того, пропаганда є одним з основних інструментів російської антиукраїнської політики, центральним механізмом якої є міфологізація масової свідомості та конструювання викривленої картини світу. У цьому контексті пропаганда не обмежується поширенням інформації, а формує специфічний інформаційний простір, у якому дійсність підміняється вигаданими наративами. Такий простір охоплює як широкі верстви населення, так і осіб, що мають вплив на формування громадської думки [8, с. 50].

В іншій науковій інтерпретації пропаганда постає як інструмент, головною метою якого є нав'язування запрограмованих оцінок та інтерпретацій. Її відмінність від звичайної інформації полягає у спрямованості не стільки на передавання фактів чи повідомлень, скільки на формування певних уявлень і стимулювання до визначених дій шляхом нав'язування хибних суджень. У межах цього підходу особливе місце займають антиукраїнські наративи, зокрема «Україна влаштувала геноцид на Донбасі» чи «українці й росіяни – один народ», які слугують для легітимізації агресії та конструювання упередженого ставлення до України [9, с. 229]. Пропаганда в цьому випадку орієнтована не лише на внутрішню, а й на зовнішню аудиторію, зокрема російськомовні спільноти за кордоном, з метою впливу на їхні політичні орієнтації.

Подальший аналіз демонструє, що сутність пропаганди доцільно розглядати крізь призму понять «ментальна агресія» та «інформаційне зомбування». Вона є цілеспрямованою комунікацією, яка не лише поширює повідомлення,

а й системно формує та контролює громадську думку, використовуючи маніпулятивні технології. Її основне завдання полягає в трансформації свідомості та поведінкових моделей, перетворенні індивідів на пасивних виконавців. У такому контексті пропаганда є не просто інструментом, а небезпечною зброєю, здатною спричинити «інформаційне ураження» та деградацію критичного мислення, що набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної війни проти України [10, с. 128–129].

Отже, пропаганда постає не лише як процес поширення інформації, а насамперед як інструмент ментальної агресії, спрямований на міфологізацію масової свідомості та трансформацію уявлень про дійсність. Її сутність полягає в цілеспрямованому й систематичному створенні та поширенні викривленої картини світу, що формує новий, спотворений інформаційний простір. У такому просторі реальність підмінюється вигаданими наративами, які утримують аудиторію в межах нав'язаного дискурсу та ізолюють її від критичного осмислення. Метою пропаганди є нав'язування заздалегідь сконструйованих оцінок і стимулювання суспільства до визначених дій та реакцій. Це досягається через використання емоційних закликів, маніпулятивних конструкцій і хибних суджень, що робить пропаганду небезпечною зброєю, здатною спричинити «інформаційне ураження» та деградацію критичного мислення. Водночас її інструментарій перебуває в стані постійної еволюції, адаптуючись до нових цифрових середовищ, таких як соціальні мережі, месенджери та технології штучного інтелекту, що значно підвищує ефективність її впливу.

У межах дослідження принципово важливим є розмежування понять «інформаційна війна» та «пропаганда». Попри те, що ці терміни нерідко перетинаються й уживаються як взаємозамінні, вони відрізняються за масштабами, цілями та сутністю. Чітке визначення їхньої відмінності дозволяє уникнути термінологічної неоднозначності та водночас забезпечує глибше розуміння стратегій інформаційного протистояння. Це, відповідно, створює підґрунтя для більш ефективного аналізу тактичних прийомів, що застосовуються агресором, а також для розроблення цілеспрямованих механізмів протидії, які мають вирішальне значення для гарантування національної безпеки. Порівняльну характеристику понять «інформаційна війна» та «пропаганда» подано в таблиці 1.

Отже, інформаційна війна є значно ширшою та комплекснішою категорією, порівняно з пропагандою. Якщо перша є стратегічним конфліктом, що охоплює різні сфери протистояння – від кіберпростору до психологічного впливу, то друга є її основним інструментом, за допомогою якого реалізуються зазначені стратегічні цілі через маніпулятивні практики.

Визначальним чинником ефективності пропаганди є її ідеологічний компонент, який слугує підґрунтям для створення та трансляції маніпулятивних повідомлень, міфів і фейків, що згодом циркулюють у суспільному просторі та формують викривлене сприйняття дійсності.

Ідеологічний компонент, що активно експлуатується російською пропагандою, базується на міфах про «єдиний народ», «історичне право» росії на українські території, нібито «зовнішнє управління» Україною з боку Заходу тощо. Ці наративи транслуються через численні

Таблиця 1

Порівняльна характеристика понять «інформаційна війна» та «пропаганда»

Критерій	Інформаційна війна	Пропаганда
Масштаб	Широкий. Це комплексна стратегія протиборства в інформаційному просторі. Вона охоплює не лише пропаганду, а й інші елементи: кібератаки, радіоелектронну боротьбу, дезінформацію, маніпуляції тощо.	Вузький. Це один з основних інструментів ведення інформаційної війни, її частина.
Цілі	Стратегічні. Мета – підірвати суверенітет, дестабілізувати суспільство, зруйнувати довіру до інститутів та роз'єднати населення на довгострокову перспективу.	Тактичні. Мета – сформулювати конкретні погляди, змінити ставлення чи переконання в певній аудиторії, нав'язати «запрограмовану оцінку».
Сутність	Конфронтація. Відкрите або приховане протиборство, у якому сторони прагнуть отримати перевагу в інформаційному просторі. Є частиною гібридної агресії.	Вплив. Систематичний, односторонній процес нав'язування ідей. Є формою ментальної агресії та міфологізації свідомості.
Методи	Різноманітні та комплексні. Охоплюють кібератаки, поширення фейків, маніпуляції через медіа та соціальні мережі, а також інші інструменти.	Специфічні та психологічні. Використання міфів, емоційних закликів, спрощення меседжів, демонізація ворога, вибіркове використання фактів.
Еволюція	Постійно адаптується до умов конфлікту, розширюючи свій арсенал. Переходить від традиційних медіа до цифрових платформ і технологій штучного інтелекту.	Також еволюціонує разом з інструментами, стаючи більш гнучкою та таргетованою завдяки новим технологіям.

Джерело: розробка автора на основі [10]

канали – від офіційних медіа до соціальних мереж – і мають на меті формування суспільної думки, сприятливої до імперських амбіцій Кремля. У відповідь українська держава та громадянське суспільство формують власну контрпропаганду, розвивають національну ідентичність, відновлюють історичну пам'ять і здійснюють інституційні заходи у сфері інформаційної безпеки.

Вивчення ролі ідеології та пропаганди в контексті інформаційної війни є надзвичайно важливим для розуміння механізмів сучасного конфлікту, а також для розробки ефективних стратегій протидії агресору.

Інформаційна війна є багатогранною соціально-політичною та комунікаційною стратегією, мета якої – досягнення політичних, військових або економічних результатів шляхом цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку визначених аудиторій. Вона охоплює широкий спектр інструментів – від поширення дезінформації та пропагандистських матеріалів до проведення психологічних операцій і маніпуляції громадською думкою [11]. Особливістю сучасної інформаційної війни є її багатогранність і використання найновіших цифрових технологій для оперативного поширення контенту, який часто має маніпулятивний характер.

Ідеологія в цьому контексті постає як система цінностей і світоглядних установок, що визначають, як суспільство сприймає та інтерпретує інформацію. Вона слугує основою для створення інформаційних наративів, які поширюються за допомогою пропаганди – інструмента масового впливу, спрямованого на формування, утримання або зміну суспільних настроїв і моделей поведінки [1, с. 425–426]. Пропаганда водночас виконує не лише інформативну функцію, а й чинить емоційний і мотиваційний вплив, залучаючи символи, стереотипи, міфи та методи психологічного переконання.

Дослідження феномену інформаційної війни передбачає застосування міждисциплінарного підходу. У межах соціології аналізується сприйняття та реакція різних соціальних груп на інформаційні впливи; політична наука зосереджується на вивченні цілей і засобів впливу на рівні державної політики; медіазнавство досліджує структуру медіапростору та механізми поширення повідомлень; психологія вивчає процеси формування переконань і чинники стійкості до маніпуляцій [12].

У контексті російсько-українського конфлікту ідеологія та пропаганда виконують функцію не лише інструментів внутрішнього впливу, а й засобів геополітичного протистояння. Російська пропаганда активно експлу-

атує історичні міфи, релігійні наративи та образ ворога для легітимізації власних дій і підризу стабільності українського суспільства [1, с. 425–426]. До основних пропагандистських наративів належать ідеї «єдиного народу», «захисту російськомовних» та «антифашистської боротьби», спрямовані на конструювання образу «зовнішньої загрози» й виправдання агресії.

У сучасній інформаційній війні з російською федерацією Україна стикається з новими викликами, що проявляються у вигляді дезінформації, кібероперацій, фейкових новин та псевдонаукових теорій. Вони спрямовані на дискредитацію державності, підризу міжнародної підтримки та посилення внутрішніх розбіжностей. Зарубіжні практики, що використовуються в пропагандистських кампаніях, містять маніпуляції з історичними фактами, створення образів «ворога» через культурні ідентичності, використання соціальних мереж і бот-мереж для масового поширення негативних наративів. Особливу увагу привертає систематичне впровадження меседжів про нібито корупцію, «утиски» російськомовного населення та «екстремізм» в Україні, які мають на меті дискредитувати країну на міжнародній арені та вплинути на громадську думку в західних країнах. Вивчення цих загроз є надзвичайно важливим для розробки ефективних стратегій інформаційної безпеки та протидії пропагандистським впливам [13, с. 98].

Варто наголосити, що сучасна інформаційна війна не обмежується традиційними засобами масової комунікації. Розвиток соціальних мереж, месенджерів і платформ для створення та обміну контентом суттєво трансформували динаміку інформаційного протистояння. Цифрові технології забезпечують масове й оперативне поширення як офіційних, так і фейкових повідомлень, використовуючи алгоритмічну персоналізацію, яка підсилює вплив на індивідуальному рівні [14, с. 58].

Однією з основних концептуальних проблем є розмежування інформаційної війни та таких суміжних явищ, як інформаційні операції, психологічні операції й пропаганда. Інформаційна війна охоплює системний і комплексний вплив, який стосується координації різних форм інформаційних заходів, тоді як пропаганда та дезінформація можуть бути окремими тактичними засобами. Визначення цих меж є важливим для ефективної побудови стратегії інформаційної безпеки [12, с. 143].

Крім того, дослідження інформаційної війни має враховувати специфіку аудиторії. Соціальні, культурні, мовні та етнічні чинники

визначають сприйняття та опір інформаційному впливу. В Україні як багатонаціональній і багатомовній державі ці аспекти набувають особливого значення в протидії зовнішній пропаганді [14, с. 59].

Підсумовуючи, зазначимо, що концептуальні засади дослідження інформаційної війни мають враховувати:

- 1) міждисциплінарний підхід із залученням соціально-гуманітарних наук;
- 2) ідеологічний контекст як основу формування пропагандистських наративів;
- 3) специфіку цифрових технологій як основних каналів інформаційного впливу;
- 4) соціокультурні особливості цільових аудиторій;
- 5) необхідність системного розуміння інформаційної війни як частини національної безпеки.

Тільки на основі глибокого концептуального осмислення можна розробити ефективні стратегії протидії інформаційній агресії, які поєднуюватимуть державні, суспільні та міжнародні зусилля в боротьбі з викликами сучасного інформаційного простору.

У сучасних умовах інформаційна війна перетворилася на складний багатовимірний процес, у якому важливу роль відіграють новітні цифрові технології, що забезпечують швидко та масове поширення пропаганди й дезінформації. Російська агресія проти України, особливо після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, продемонструвала масштабне використання інформаційно-пропагандистських технологій, які стали одним з основних інструментів гібридної війни.

Основними платформами для поширення пропаганди та дезінформації є соціальні мережі – Facebook, Telegram, Twitter, TikTok, YouTube тощо. Вони надають можливість таргетованого впливу на різні аудиторії, використовуючи алгоритми, які формують інформаційні «бульбашки». Це сприяє радикалізації думок, посиленню поляризації та зниженню критичного сприйняття інформації користувачами [14, с. 60].

У мережі Telegram, зокрема, виникла особлива інформаційна екосистема, яка використовується як для координації гуманітарної допомоги, мобілізації волонтерів і комунікації з органами влади, так і для цілеспрямованого поширення маніпулятивного контенту, фейків та деструктивних наративів. З огляду на відсутність ефективної модерації й високий рівень анонімності, у Telegram активно працюють численні прокремлівські канали та ботоферми. За їх допомогою генеруються фейки, поширюються

неправдиві повідомлення та координуються дії, спрямовані на посилення негативних емоцій або створення панічних настроїв [13, с. 101].

Платформи Facebook, YouTube та TikTok також слугують інструментами для маніпуляцій, зокрема через алгоритмічне просування контенту, що викликає потужний емоційний відгук, тим самим сприяючи радикалізації користувачів [15, с. 23].

У своїй інформаційній кампанії російська пропаганда активно використовує мовний чинник, подаючи російську мову як «миротворчу» та «об'єднуювальну» між народами, паралельно применшуючи значення української мови та культури. Така стратегія спрямована на підлив національної ідентичності та провокування внутрішніх суспільних розколів [14, с. 60; 16, с. 178]. До того ж поширення наративів на кшталт «Україна – не справжня держава», «фашистська влада в Києві», «захист прав російськомовних» чи «звільнення Донбасу» є інструментом легітимізації збройної агресії та обґрунтування військового вторгнення [12, с. 137].

Одним із найяскравіших прикладів антиукраїнської маніпулятивної пропаганди стала кампанія, пов'язана з подіями в місті Буча навесні 2022 року. Після звільнення міста українськими військами було виявлено численні факти воєнних злочинів – масові вбивства мирного населення, катування, знищення цивільної інфраструктури. Російська пропаганда намагалася спростувати ці факти, заявляючи про постановку відеоматеріалів і фейковість звітів, називала їх «провокацією Києва» та «інсценуванням». Пропагандистські ресурси поширювали змонтовані відео та «експертні» коментарі, які мали на меті дискредитувати міжнародні розслідування й викликати сумніви серед світової громадськості [13, с. 102]. У соціальних мережах розгорнулися кампанії з використанням ботів, які штучно просуvalи ці наративи, що призводило до поширення сумнівів навіть серед аудиторії західних країн. Водночас українські медіа і міжнародні організації оприлюднювали детальні звіти, фото- і відеодокази, проте боротьба за інформаційний простір виявилася складною та виснажливою.

Продовжуючи розгляд сучасних методів інформаційного протистояння, доцільно звернутися до аналізу практичних прикладів їх застосування, що дає змогу конкретизувати теоретичні положення та оцінити їхню ефективність. Одним із найяскравіших і найбільш стійких наративів російської пропаганди є кампанія з «денацифікації», яка ґрунтується на повній підміні понять. Цей наратив є одним із найста-

рішних і найстійкіших у російській пропаганді. Її мета – представити легітимну українську владу та військових як «нацистів», що дозволяє виправдати агресію як «визвольну місію». Пропагандисти використовують історичні паралелі, виринають із контексту символіку та заяви, щоб створити образ «фашистської хунти» в очах як російської, так і світової аудиторії. Ця кампанія не тільки демонізує Україну, але й апелює до травматичного історичного досвіду Другої світової війни, що робить її особливо ефективною для маніпуляції.

Крім наративу про «денацифікацію», російська пропаганда також активно використовує інші прийоми для досягнення своїх цілей. Зокрема, це кампанія, що базується на міфі про «зовнішнє управління». Цей наратив спрямований на те, щоб позбавити українську державу суб'єктності. Російська пропаганда стверджує, що Україна не є суверенною країною, а повністю контролюється Заходом і США. Цей наратив використовується для дискредитації будь-яких рішень української влади, які не подобаються Кремлю, і для виправдання російської агресії як боротьби з «американським впливом». Докази, які наводяться, є вирваними з контексту заявами західних політиків або змонтованими відео [14, с. 59].

І, нарешті, ще одним важливим інструментом російської пропаганди є кампанія про «русифікацію» та «пригнічення російськомовного населення», яка активно використовується для виправдання агресії та мобілізації внутрішньої аудиторії. Цей наратив покликаний створити видимість загрози для російськомовних громадян в Україні. Пропаганда стверджує, що російська мова та культура пригнічуються, що призводить до «етноциду». Цей міф активно використовувався для виправдання анексії Криму та початку війни на Донбасі. Російські ЗМІ систематично створювали фейки про «розп'ятих хлопчиків» та інші злочини, яких насправді не було, щоб підсилити емоційний вплив на аудиторію та мобілізувати населення Росії на підтримку агресії [14, с. 59].

Наведені приклади ілюструють, що в умовах війни маніпулятивна пропаганда поєднує як технологічні, так і психологічні методи, спрямовані на створення викривленої картини реальності та підризу об'єктивного сприйняття подій.

Маніпулятивні технології в цьому контексті охоплюють не лише прямі меседжі, а й опосередковані механізми дії, зокрема посилення інформаційного шуму, навмисне розмивання фактів, створення «альтернативних» версій реальності. Значну роль відіграє й формування

стану «інформаційної перевантаженості», що знижує критичність сприйняття та підвищує вразливість аудиторії до дезінформації та фейків [14, с. 59].

В українських реаліях протидія пропаганді ускладнюється високим рівнем інформаційного навантаження, розгалуженістю каналів поширення, а також неоднорідністю суспільства за мовними, культурними та політичними ознаками. Окрім того, частина населення залишається вразливою до російської пропаганди через історичні, регіональні та соціальні чинники.

Водночас спостерігається зростання суспільної активності, розвиток волонтерських рухів і медіаініціатив, спрямованих на популяризацію об'єктивної інформації та створення протидії пропагандистським наративам [14, с. 60].

Таке протистояння демонструє, що технології пропагандистських впливів в умовах інформаційної війни постійно еволюціонують, інтегруючи сучасні цифрові інструменти та психологічні стратегії маніпуляції. Поєднання технічних можливостей із соціальними та когнітивними методами впливу робить ці загрози особливо складними для виявлення та нейтралізації. З огляду на це, ефективна протидія вимагає комплексного підходу, що поєднає технічні, соціальні та правові засоби. У контексті боротьби з російською агресією в Україні особливо важливо враховувати специфіку національного інформаційного середовища, особливості аудиторії та динаміку розвитку цифрових комунікацій, оскільки саме ці чинники визначають вразливість суспільства до маніпулятивного впливу.

Урахування цих аспектів дає змогу глибше зрозуміти природу інформаційної маніпуляції, яка постає як цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку аудиторії шляхом викривлення, спотворення або приховування фактів з метою формування бажаного світогляду чи моделей поведінки. Основні механізми такої дії охоплюють емоційне навантаження, створення конфліктних або полярних наративів, поширення фейкових повідомлень і дезінформації, а також використання психологічних прийомів, зокрема апеляції до страху, провокації сумнівів чи мобілізації почуття групової належності. В умовах інформаційної війни ці механізми стають інструментами для послаблення внутрішньої єдності суспільства, дискредитації політичних інституцій та підризу довіри до офіційних джерел.

Сучасна інформаційна політика, спрямована на протидію інформаційній агресії, вирізняється необхідністю оперативного пристосування до новітніх інформаційних технологій, ефективною

взаємодії між державними структурами, громадським сектором і медіа, а також розвитком у населення критичного ставлення до інформаційного середовища [1, с. 426]. Водночас у практичній площині виявляється низка викликів: роздробленість інформаційного простору, недосконалість законодавчої бази у сфері протидії дезінформації, напруженість між принципами свободи слова та необхідністю регулювання контенту. Додатковою проблемою є відсутність єдиних стандартів моніторингу та оцінювання інформаційних загроз, що ускладнює своєчасне реагування.

Особливої уваги потребує питання ефективності заходів інформаційної безпеки в умовах війни, де швидкість і масштаб поширення маніпулятивного контенту зростають, а межа між інформаційною та психологічною війною стирається. Для успішної протидії важливим є поєднання технологічних рішень (фільтрація контенту, фактчекінг) із просвітницькою діяльністю, підвищенням медіаграмотності та формуванням довіри до офіційних джерел.

Отже, глибоке розуміння механізмів інформаційної маніпуляції та подолання наявних проблем інформаційної політики є важливими для посилення національної безпеки й зміцнення суспільної стійкості в боротьбі з інформаційною агресією російської федерації.

В українському інформаційному середовищі однією з основних проблем є недостатня узгодженість дій між державними структурами, засобами масової інформації, громадськими інституціями та міжнародними партнерами. Цю ситуацію ускладнює той факт, що не всі соціальні мережі забезпечують ефективну протидію масштабним хвилям фейків та дезінформації, що поширюються їхніми платформами [7, с. 7]. Як наслідок, окремі групи населення, зокрема в прифронтових районах і на тимчасово окупованих територіях, мають обмежений доступ до незалежних медіа та залишаються особливо вразливими до маніпулятивних впливів. Додатковим викликом є необхідність оперативної адаптації механізмів протидії до швидкоплинних змін технологій та тактик інформаційної війни.

З огляду на зазначені проблеми, підвищення ефективності протидії антиукраїнській пропаганді потребує цілеспрямованих заходів. Насамперед ідеться про:

- моніторинг та аналіз інформаційного простору, що дозволяє своєчасно виявляти загрози та розробляти контрзаходи;

- розвиток медіаграмотності, яка формує в громадян здатність критично оцінювати джерела інформації й розпізнавати маніпуляції;

- підтримку фактчекінгових організацій, що займаються оперативною перевіркою інформації та спростуванням фейків;

- використання технологій штучного інтелекту для автоматизованого виявлення фейкових новин, ботів і глибинних фейків;

- міжнародну співпрацю, що сприяє обміну інформацією, координації аналітичних центрів і посиленню санкційних механізмів проти джерел дезінформації [13, с. 106]. Реалізація цих кроків дозволить зменшити вразливість населення та підвищити стійкість до маніпулятивних впливів.

Актуальність комплексної протидії зумовлена тим, що антиукраїнська маніпулятивна пропаганда в умовах війни демонструє високу адаптивність і активно використовує сучасні технологічні інструменти, що забезпечує їй широке охоплення і вагомий вплив на різні аудиторії. Використання ідеологічних конструктів, емоційно забарвлених наративів і дезінформації є основними компонентами інформаційної агресії. Аналіз конкретних кейсів, зокрема подій у Бучі, свідчить про ефективність цих методів у дискредитації України на міжнародній арені. Водночас, попри масштаб викликів, посилення інформаційної безпеки, розвиток медіаграмотності та інтеграція інноваційних технологій здатні суттєво обмежити вплив пропаганди.

Особливістю сучасної інформаційної війни, зокрема в контексті російсько-українського конфлікту, є активне застосування цифрових технологій і соціальних мереж, що забезпечують швидке та масове поширення маніпулятивного контенту. Російська пропаганда спирається на ідеологічні наративи, що легітимізують агресію, одночасно підриваючи національну єдність України та дискредитуючи її на міжнародній арені. Відповідно, Україна розвиває ефективні контрзаходи, спрямовані на посилення національної ідентичності, підвищення медіаграмотності та розширення міжнародної співпраці.

Для дієвої протидії інформаційній агресії необхідний комплексний міждисциплінарний підхід, що поєднує технічні, соціальні й правові механізми. Особливу увагу варто приділяти розвитку критичного сприйняття інформації в суспільстві, оперативному моніторингу інформаційного простору, а також застосуванню новітніх технологій для виявлення та нейтралізації дезінформації. Лише об'єднані зусилля держави, громадськості й міжнародних партнерів можуть забезпечити зміцнення інформаційної безпеки України та протистояти масштабній пропагандистській агресії.

Дослідження теоретичних основ та практичних проявів інформаційної війни засвідчує

її комплексний характер і значний вплив на національну безпеку. Урахування цих аспектів вимагає переходу від теоретичного осмислення проблеми до формування ефективних механізмів протидії.

Одним з основних і найбільш ефективних механізмів протидії інформаційній агресії в умовах війни є системне формування медіаграмотності населення. Цей підхід виходить за межі простої перевірки фактів і стає інструментом для розбудови стійкості суспільства до будь-яких маніпуляцій. Медіаграмотність як шлях протидії охоплює кілька важливих аспектів, зокрема розвиток критичного мислення, що дозволяє людям аналізувати інформаційні потоки, ставити питання до джерел, контексту та мети повідомлень [17; 18].

Окреслений підхід дає змогу аудиторії самостійно розпізнавати емоційну маніпуляцію та викривлені наративи, не покладаючись лише на зовнішні експертні оцінки. Крім того, важливо розуміти механізми пропаганди, усвідомлювати, як працюють пропагандистські технології: від створення фейкових новин і «вкидів» до використання ботів у соціальних мережах, адже знання цих прийомів робить їх менш ефективними. Нарешті, медіаграмотність передбачає формування навичок швидкої перевірки та валідації джерел, розрізнення достовірних, незалежних медіа та пропагандистських ресурсів, а також уміння знаходити першоджерела. Саме такий підхід, що фокусується на освіті й розвитку навичок, створює довготривалий ефект, роблячи суспільство менш вразливим і більш підготовленим до викликів, які зумовлює інформаційна війна [18; 19].

Окрім розвитку медіаграмотності, важливим напрямом протидії інформаційній агресії є посилення гуманітарної безпеки. Цей підхід має системний характер і передбачає використання гуманітарних засобів та комунікаційних стратегій для формування власного дискурсу щодо російської агресії та ефективної протидії пропагандистським діям. Він охоплює розвиток інформаційної обізнаності населення, спрямований на підвищення здатності громадян розпізнавати дезінформацію та критично оцінювати інформаційні потоки, руйнування негативних стереотипів та демонстрацію позитивних аспектів українського суспільства. Такі заходи є частиною державної стратегії гуманітарного розвитку, спрямованої на посилення людського потенціалу, забезпечення соціального захисту та охорону прав людини [20, с. 110].

У цьому контексті не менш важливим є консолідація суспільства та розвиток національної свідомості як важливих чинників стійкості.

Високий рівень спротиву українського населення до інформаційних атак забезпечується завдяки зміцненню національної ідентичності, зростанню рівня медіаграмотності та об'єднанню громадян навколо ідеї незалежності. Для підвищення цієї стійкості важливим є розроблення ефективної державної стратегії боротьби з інформаційними загрозами та активного залучення міжнародних партнерів до протидії пропагандистським впливам [21, с. 90].

Крім того, ефективна протидія російській інформаційній агресії передбачає не лише спростування неправдивих відомостей, а й просування послідовного та позитивного дискурсу, заснованого на правдивих даних та цінностях, що відрізняють демократичні системи від диктатур. Такий підхід є частиною трансформації як внутрішньої, так і зовнішньої інформаційної політики. До заходів належить просування української інформації на територію агресора з використанням сучасних технологій та обмеження поширення російського контенту [22, с. 206].

Продовжуючи розгляд шляхів протидії, варто зазначити, що ефективна боротьба з російською інформаційною агресією виходить за межі вже згаданих підходів. Вона також передбачає активне створення й розвиток незалежних засобів масової інформації [23, с. 70]. Саме незалежні медіа в умовах війни є інструментом правдивого інформування громадськості та міжнародної спільноти, відіграючи визначальну роль у протидії російській агресії. Їхня незалежність від політичних чи комерційних впливів забезпечує об'єктивність та достовірність інформації. У цьому контексті також важливо вдосконалювати законодавство у сфері інформаційної безпеки та запобігання кібератакам. Для забезпечення сталої роботи таких медіа необхідна міжнародна підтримка через грантові програми та краудфандинг. Усі ці заходи свідчать про потребу в комплексному підході до подолання інформаційних загроз, що вимагає спільних зусиль державних інституцій, громадянського суспільства, незалежних медіа та міжнародних партнерів.

Варто акцентувати, що існують також тактичні методи протидії, які застосовуються, зокрема, у соціальних мережах для нейтралізації негативного інформаційно-психологічного впливу. До них належать метод «парасолька», який передбачає технічне блокування доступу до окремих порталів та сайтів; метод «воронка», що полягає в поглинанні небажаного повідомлення на фоні великої кількості інших, менш шкідливих; метод «колесо», спрямований на заміну певного повідомлення іншим, більш важливим та статусним; та метод «заміна»,

що застосовується для спростування інформації шляхом формування недовіри до джерела її поширення. Зазначені підходи демонструють, що ефективна протидія інформаційній агресії має бути багатогранною, інтегруючи стратегічний та тактичний рівні [24].

Окрім уже згаданих стратегічних і тактичних підходів, ефективна протидія російській інформаційній агресії повинна мати випереджувальний характер, поєднуючи методики та засоби як інформаційної, так і військової сфери. Це означає, що заходи протидії варто застосовувати не лише в момент появи інформаційного «вкиду», а й заздалегідь. Важливим компонентом у цьому контексті є дотримання норм інформаційної гігієни на індивідуальному та управлінському рівнях, а також розробка адекватних планів реагування на інформаційні операції агресора [25, с. 52–53].

Ефективна протидія російській агресії потребує комплексного підходу, що об'єднує зусилля державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. У цьому контексті особливо важливими є розробка та впровадження ефективних стратегій протидії кібератакам і боротьби з дезінформацією, а також адаптація сучасних міжнародних стандартів кібербезпеки [26, с. 84]. Водночас варто зазначити недостатній рівень обізнаності громадян щодо дезінформації, що підкреслює необхідність подальшої уваги до цього питання, а також удосконалення законодавчої бази у сфері інформаційної безпеки з урахуванням нових викликів та загроз.

Таким чином, ефективна протидія російській інформаційній агресії потребує багаторівневого комплексного підходу, який поєднує стратегічні, тактичні та індивідуальні механізми й виходить далеко за межі лише технічного блокування контенту.

Шляхи протидії інформаційній агресії наведено на рис. 1.

Для кращого розуміння та візуалізації шляхів протидії інформаційній агресії, їх можна класифікувати за чотирма основними рівнями.

1. Стратегічний рівень. Державна політика передбачає розроблення та впровадження стратегій випереджувального характеру, що поєднують методики як інформаційної, так і військової сфер, забезпечуючи комплексну готовність до можливих загроз. Забезпечення гуманітарної безпеки реалізується через використання комунікаційних стратегій, спрямованих на утвердження власного дискурсу, підтримання негативних стереотипів та демонстрацію позитивних аспектів українського суспільства. Консолідація суспільства передбачає розвиток національної свідомості та об'єднання громадян навколо ідеї незалежності, що створює внутрішню стійкість до зовнішніх інформаційних впливів.

2. Інституційний рівень. Ефективна протидія інформаційній агресії передбачає розвиток незалежних медіа, які є основним інструментом правдивого інформування й відіграють визначальну роль у протидії дезінформації та пропаганді. Одночасно важливим є удосконалення законодавчої бази у сфері інформаційної

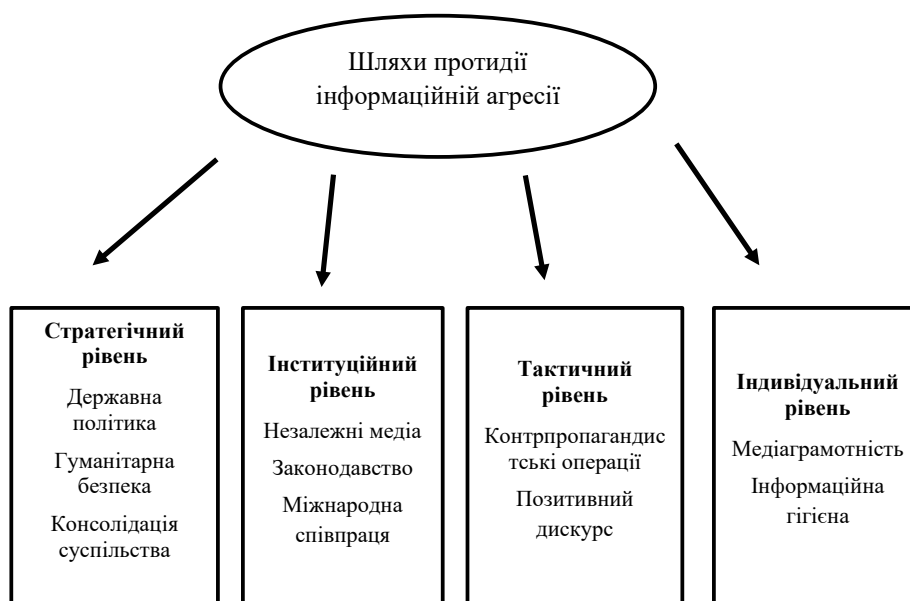

Рис. 1. Шляхи протидії інформаційній агресії

Джерело: розробка автора

та кібербезпеки, що забезпечує адекватну відповідь на сучасні виклики та загрози. Міжнародна співпраця доповнює ці заходи, передбачаючи активне залучення партнерів у боротьбу з пропагандистськими впливами та підтримку українських медіа, що зміцнює інформаційну стійкість держави та сприяє захисту національних інтересів.

3. Тактичний рівень. Контрпропагандистські операції передбачають застосування активних методів спростування та заміщення дезінформаційних повідомлень, зокрема методів «парасолька», «воронка», «колесо» та «заміна». Водночас ефективним заходом є проактивне формування інформаційного дискурсу, що охоплює поширення послідовних і позитивних повідомлень, заснованих на правді та цінностях, які відокремлюють демократичне суспільство від авторитарних режимів.

4. Індивідуальний рівень. Медіаграмотність передбачає формування у громадян навичок критичного мислення, розуміння механізмів пропаганди та вміння перевіряти джерела інформації. Водночас важливим є дотримання норм інформаційної гігієни, що передбачає усвідомлене споживання контенту та уникнення поширення неперевіреної інформації.

Отже, ефективна протидія інформаційній агресії вимагає багаторівневого підходу, який поєднує стратегічні, інституційні, тактичні та індивідуальні механізми. Такий комплексний підхід створює системну стійкість суспільства до зовнішніх інформаційних загроз та сприяє ефективному захисту національних інтересів.

Висновки. Здійснене дослідження підтверджує, що сучасна російсько-українська війна має гібридний характер, у якому інформаційний вимір відіграє важливу роль. На основі аналізу встановлено, що інформаційна війна є ширшою та комплекснішою категорією, ніж пропаганда, яка виступає її основним інструментом. Ефективність російської пропаганди здебільшого ґрунтується на експлуатації історичних міфів («єдиний народ», «фашисти») та створенні ілюзії «зовнішнього управління» Україною, що дозволяє виправдовувати агресію перед внутрішньою аудиторією.

Водночас для ефективної протидії інформаційній агресії необхідний комплексний багаторівневий підхід. Боротьба з дезінформацією повинна здійснюватися як на стратегічному та інституційному рівнях (посилення гуманітарної безпеки, консолідація суспільства, розвиток незалежних медіа, міжнародна співпраця), так і на тактичному та індивідуальному (використання контрпропагандистських операцій, розвиток медіаграмотності та інформаційної

гігієни). Такий системний підхід забезпечує підвищення стійкості суспільства до зовнішніх інформаційних загроз та ефективний захист національних інтересів.

Основним завданням для України є не лише спростування неправдивої інформації, а й проактивне формування власного послідовного та позитивного дискурсу, заснованого на правді та цінностях. Тільки комплексне поєднання всіх цих заходів – від державної політики до особистої відповідальності кожного громадянина – здатне забезпечити надійний захист інформаційного простору та формування стійкості суспільства перед постійними загрозами.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибокому аналізі ефективності комунікаційних стратегій, вивченні зовнішніх впливів через глобальні платформи, а також у розвитку інструментів штучного інтелекту для виявлення фейків і пропагандистських матеріалів.

Література

1. Тодоров І.Я. Гібридні війни Росії проти України: міфи та реальність. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 2020. Вип. 1, С. 425–426. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuist_2020_1_43.
2. Ларіончева Н.А. Сучасні інформаційні війни: на прикладі російсько-українського протистояння. *Політикус*, 2024. Вип. 1, С. 14–20. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-1.2>.
3. Патлашинська І.В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. *Регіональні студії*, 2022. Вип. 28, С. 84–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.28.15>.
4. Воробець Н. Інформаційна війна Росії проти України: динаміка впливу на суспільну свідомість і виклики для національного становлення. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*, 2023. Вип. 15, С. 18–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-3>.
5. Гордійчук О.О. Україна & Росія: основні аспекти інформаційної, гібридної та повномасштабної війни. Політичне життя. *Політична культура та ідеологія*, 2024. Вип. 4, С. 61–70. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.4.8>.
6. Петришин Г. Інформаційна війна Росії проти України: еволюція основних засобів, методів та динаміка наративів. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*, 2025. Вип. 1(77), С. 117–128. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-17](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-17).
7. Новородовський В. OSINT і національна безпека України: виклики російсько-української війни. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Війна Росії проти України: від гібридних форм до геноцидних практик»*. Переяслав, 2024. Вип. від 9 грудня 2024, С. 5–10. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23766/1/36ipnik.pdf>.

8. Міненко Є. Вплив російської пропаганди на суспільно-державну стабільність України: аналіз методів та наслідків. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 2023. Вип. 3(69), С. 51–57. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3\(69\)-6](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-3(69)-6).
9. Белкін Л.М., Юринець Ю.Л., Сопілко І.М., Белкін М.Л. Контрпропаганда vs пропаганда в умовах широкомасштабного збройного вторгнення Російської Федерації в Україну. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2022. Вип. 6, С. 224–230. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/52>.
10. Вакулич В., Новородовська Н. Російська пропаганда агресії проти України (2014–2021 рр.). *Український інформаційний простір*, 2024. Вип. 11, С. 119–132. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(11\).2023.279610](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279610).
11. Компанцева Л. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: Погляд від волонтера до науковця: *Монографія*. Київ., 2021. 500 с. URL: https://msj.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/Stratehichni_komunikatsii_v_umovakh_hibrydnoi_viiyny_pohliad_vid_volontera_do_naukovtsia.pdf.
12. Тельвак В.В., Масненко В.В. Ukraine Crisis: російсько-українська війна очима кореспондентів «BBC News». *Вісник Черкаського ун-ту. Серія: Історичні науки*, 2021. Вип. 2, С. 136–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuI_2021_2_17.
13. Ковальський С. Протидія російській дезінформації та пропаганді в українському інформаційному просторі (на прикладі електронного ресурсу Центру протидії дезінформації при РНБО України). *Діалог: медіастудії*, 2023. Вип. 29, С. 96–108. DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2023.29.300638>.
14. Коваленко Б.О., Чересюк С.В., Теледим І.В. Мовна політика України як засіб протидії російській дезінформації та пропаганді. *Закарпатські філологічні студії*, 2024. Вип. 38, С. 58–61. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/38/11.pdf>.
15. Astuti Y.D., Attaymini R., Dewi M.S.R. Digital media and war: Social media as a propaganda tool for the Russia-Ukraine conflict in the post-truth era. In *Proceedings of the Annual International Conference on Social Science and Humanities*, 2022, P. 19–27. DOI: https://doi.org/10.2991/978-2-494069-87-9_4.
16. Узденюва Ю.М. Гібридна війна: сутність, складові та ключові поняття. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: *Публічне управління та адміністрування*, 2024. Вип. 35(74/4), С. 172–179. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/26>.
17. Мазуренко Л. Інформаційна безпека в умовах російсько-української війни: виклики та загрози. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*, 2022. Вип. 42, С. 50–57. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-08>.
18. Наумова М. Динаміка індексу медіаграмотності українців як індикатор опору інформаційній війні. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін, рік 2024. Київ: *Інститут соціології НАН України*, 2024. С. 310–325. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bqw3rZ3ajsNJ2l7zBQL5uRjAWO030EYk/view>.
19. Плющ В. Оцінка рівня медіаграмотності населення України в умовах повномасштабної війни. *Науково-популярні матеріали. Інститут соціології НАН України*. 2025. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/033_Pliusch_-_Otsinka_rivnia_mediagramotnosti.php.
20. Сичинська А. Інформаційна агресія Російської Федерації: виклики та подолання. *Політичне життя. Політична культура та ідеологія*, 2024. Вип. 1, С. 108–112. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.1.16>.
21. Кириченко Ю., Сергієнко Т., Сластін В. Інформаційні війни як інструмент гібридної агресії: український досвід. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 2025. Вип. 1, С. 89–95. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1\(65\).332563](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1(65).332563).
22. Таркін В. Особливості інформаційної війни РФ та український спротив. *Актуальні проблеми політики*, 2023. Вип. 71, С. 204–210. DOI: <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.28>.
23. Вовк С. Практики протидії інформаційній агресії Росії. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, 2024. Вип. 57, С. 68–74. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.57.9>.
24. Сідченко С., Ревін О., Залкін С., Хударковський К., Болбас О. Інформаційний вимір збройного протистояння України і Росії. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*, 2023. Вип. 2(76), С. 39–48. DOI: <https://doi.org/10.30748/zhups.2023.76.05>.
25. Ніколаєнко Н. Інформаційний фронт російсько-української гібридної війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2022. Вип. 1(12), С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-01-45-54>.
26. Галіпчак В. Безпека інформаційного простору України в умовах російської агресії на сучасному етапі: основні завдання та виклики. *Регіональні студії*, 2023. Вип. 34, С. 81–85. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.13>.

Анотація

Плющ В. А., Рокицька О. Ю. Роль ідеології та пропаганди в інформаційній війні як однієї зі складових боротьби з російською агресією в Україні. – Стаття.

У статті проаналізовано роль ідеології та пропаганди як основних інструментів інформаційної війни, що є частиною боротьби з російською агресією проти України. У контексті сучасної гібридної війни особливу увагу приділено концептуальним основам вивчення інформаційного протистояння, а також теоретичному аналізу пропаганди – її видів і методів маніпулятивного впливу. Виявлено нові форми інформаційних загроз, зокрема пов'язані з іноземними практиками дискредитації української державності в глобальному інформаційному просторі.

Досліджено трансформацію комунікаційних каналів під впливом цифрових технологій, зокрема активне використання соціальних мереж не лише з пропагандистською метою, але й для налагодження координації гуманітарної допомоги, пошуку зниклих

безвісти осіб та зворотного зв'язку з органами влади. Проаналізовано інструменти дезінформації, фейків, кібератак і психологічного тиску як засобів сучасної інформаційної агресії.

Окрему увагу приділено особливостям антиукраїнської маніпулятивної пропаганди в умовах повномасштабної війни, а також механізмам, що лежать в основі її поширення. Визначено характерні риси вітчизняної інформаційної політики у сфері національної безпеки, а також окреслено основні проблеми, з якими стикається держава в контексті протидії інформаційному тиску. У статті представлено результати експертного опитування, проведеного Інститутом соціології НАН України у травні 2025 року, що дозволяють окреслити суспільне сприйняття та оцінку ефективності заходів інформаційного захисту.

Сформовано комплексний підхід до запобігання та протидії інформаційній агресії, що охоплює стратегічний, інституційний, тактичний та індивідуальний рівні. До основних напрямів належать формування медіаграмотності населення, посилення гуманітарної безпеки, консолідація суспільства та розвиток незалежних медіа. Розглянуто конкретні тактичні методи, зокрема, «парасолька», «воронка», «колесо» та «заміна», що застосовуються для нейтралізації дезінформаційних повідомлень. Підкреслено, що ефективність протидії залежить від синергії зусиль державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Ключові слова: інформаційна безпека, гібридна війна, маніпулятивні технології, наративи, медіапростір, цифрові комунікації, фейки, дезінформація, ідеологічний вплив, інформаційний суверенітет.

Summary

Pliushch V. A., Rokytska O. Yu. Role of ideology and propaganda in the information war as one of the components of the fight against Russian aggression in Ukraine. – Article.

The article is devoted to the role of ideology and propaganda as the main tools of information warfare, which is part of the fight against Russian aggression against Ukraine. In the context of modern hybrid warfare, special attention is paid to the

conceptual foundations of the study of information confrontation, as well as the theoretical analysis of propaganda – its types and methods of manipulative influence. New forms of information threats are identified, in particular those related to foreign practices of discrediting Ukrainian statehood in the global information space.

The transformation of communication channels under the influence of digital technologies is studied, in particular the active use of social networks not only for propaganda purposes, but also for establishing coordination of humanitarian aid, searching for missing persons and feedback with authorities. The tools of disinformation, fakes, cyberattacks and psychological pressure as means of modern information aggression are analyzed.

Particular attention is paid to the peculiarities of anti-Ukrainian manipulative propaganda in the context of a full-scale war, as well as the mechanisms underlying its spread. The characteristic features of the domestic information policy in the field of national security are determined, and the main problems that the state faces in the context of countering information pressure are outlined. The article presents the results of an expert survey conducted by the Institute of Sociology of the NAS of Ukraine in May 2025, which allow us to outline public perception and assess the effectiveness of information protection measures.

A comprehensive approach to preventing and countering information aggression has been formed, covering the strategic, institutional, tactical and individual levels. The main areas include the formation of media literacy of the population, strengthening humanitarian security, consolidation of society and the development of independent media. Specific tactical methods are considered, in particular, the «umbrella», «funnel», «wheel» and «substitution», which are used to neutralize disinformation messages. It is emphasized that the effectiveness of countermeasures depends on the synergy of efforts between state institutions, civil society, and international partners.

Key words: information security, hybrid warfare, manipulative technologies, narratives, media space, digital communications, fakes, disinformation, ideological influence, information sovereignty.

Дата надходження статті: 29.10.2025

Дата прийняття статті: 11.11.2025

Опубліковано: 15.12.2025